

2(46)-сон,
2017 йил, февраль

IJODIY PARVOZ

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat institutining ma'naviy-ma'rifiy, ilmiy, axborot gazetasi

Навоий ҳақида гап ёзиш керак

НАВОИЙНИНГ БАШОРАТЛАРИ

Буюк мутафаккир шоир, қомусий билимлар соҳиби Мир Алишер Навоий бутун фаолияти ва ижодиётини илм-фан, санъат ва адабиёт тараққиётига бағишлаган.

Навоий тил, адабиёт, мусиқа, тарих, фалсафа, астронимия, тарбия назарияси соҳасида жуда кўп қимматли илмий асарлар, 30 дан ортиқ йирик бадиий асарлар ёзди.

Алишер Навоий “Хамса” сининг тўртинчи достони “Сабъан сайёр” да эскалатор ва лифт ҳақидаги фаразларни ўқиган машҳур шарқшунос олим Бергэлс ҳам ҳайрат оғушида қолганини яширмаган экан.

Поялар мақдамида бўлғай паст,
Айлағай бир-бири юзига нишаст.
Чун секиз поя қат бўлди тамом,
Айлағач шоҳ ўз ерида —мақом.
Яна ул поялар баланд ўлғай,
Тахтидин шоҳ баҳраманд ўлғай.
Ким, қаён шоҳ бўлур нишотангез,
Оз ишорат била югурғай тез.

Маъноси шундай: “Шоҳ бу тахтга чиқадиган бўлса, пиллапоялар унинг қадам қўйиши учун пасайиб, бир-бирининг устига ётади. Шоҳ шу саккиз поянинг ҳаммасини босиб ўтиб, ўз тахтига ўтиргач, у зиналар яна баланд кўтарилади. Шоҳ қай тарафга қараб ўтиришни хоҳласа, озгина ишорат кифоя. Тахт ўша тарафга қараб айланади”. «скалатор ҳақида гап кетганига шубҳа йўқ. Қўриниб турибдики, шу жойда автомобилга ҳам ишора бордек.

Ҳар байти мўъжизага менгазулик сатрларидан илоҳий донишмандлик уфуриб туради. Масалан, манзималарида даври учун бутунлай бегона бўлган турли тимсоллар

учрайдики, гўё Навоий тафаккур ғалаёнида бунёд бўлган илмий кашфиётларини, башоратлари ва фаразларини сатрлари қатига сингдириб юборгандек. Шоирнинг гўзал ғазалларидан бирида шундай сатрлар бор:

Хилғатим то айламин жонон қизил, сариғ, яшил,
Шуғлаи оҳим чиқар ҳар он қизил, сариғ, яшил.
Шишадек кўнглимдадур гулзори хуснинг ёдидин,
Тободонинг аксидек алвон қизил, сариғ, яшил.

Ғазалда инсон руҳий ҳолатлари нозиклиги, сирлилиги, ташқи дунё ва одам сурати билан уйғунликда экани ўта нозик ҳолатда тасвирланган. Шоир танлаган уч ранг — қизил, сариғ, яшил ўзининг турли товланишлари билан намоён бўлади. У гарчи ёр тавсифига бағишланган бўлса-да, юқоридаги сатрларни ўқиб, сизнинг хаёлингизда ҳам бутун бутун дунёда машиналарни қатновини тартибга солиб турган **светофор** гавдаланганига шубҳа йўқ.

Демакки, буни светофорга ишора деб тушунсак бўлади. Тўғри, бир қарашда бу ғазал билан светофорнинг бир-бирига умуман алоқаси йўқдек туюлади, аммо ранглар силсиласи уларга юкланган вазифа иккисини бир-бирига боғлаб турганини илғаш у қадар қийин эмас. Маълумки, қизил ранг тақиб белгиси, ёр дастлаб ошиқнинг севгисини рад этади, ноз қилади. Сариғ ранг тайёргарлик, ошиқнинг ранги сарғайиб фигони кўкка урилавергач, жононанинг кўнгли ҳам унга илйи бошлайди. Яшил ранг —бу йўл очик дегани. Ғазалда ҳам ёр турфа ранглардаги кийимларда кўриниш бериб, ошиқнинг кўнглини эзади. У яшиликка бурканганда васл айёми бошланади. Зеро, Навоий байтларида илк бор намоён бўлган бу рамз —светафор Америкалик олим Гаррет Морган томонидан 1916 йилга келибгина кашф қилинди.

➡ 2-бет.

ЎЗБЕКИСТОН

*Бу дунёнинг жаннатини излаб кўрдим,
Тополмадим сендайин бир ҳур гулистон.
Донғи кетган ўша катта шаҳарлардан
Энг гўзали сен экансан, Ўзбекистон!*

*Узоқлардан сўраб келди мусофирлар,
Топиб беринг биз излаган чаманистон.
Таърифингни узоқ излаб айтиб бердим,
Мана ўша сиз излаган Ўзбекистон!*

*Қайга бормай қувнар қалбим эслаб сени,
Ҳар қадамда босган изим боғу бўстон.
Кўзларига суртар халқинг тупроғингни,
Суйиб бизни эркалайсан Ўзбекистон!*

*Керак бўлса, жоним фидо ватан учун,
Сенинг учун яшнағаймиз гул-гулистон.
Чунки, сен ҳам бизлар учун яшаяпсан,
Ишончингни оқлагаймиз Ўзбекистон!*

Илёсхон ИБРОҲИМОВ,
“Муסיқали театр актёрлиги”
бўлими 2-босқич талабаси,
“Камолот” ёшлар ижтимоий
ҳаракати фаол аъзоси.

Анвар ҚОДИРОВ,
фалсафа фанлари
доктори, “Ижтимоий-гуманитар
фанлар”
кафедраси профессори

МАЪНАВИЙ ОГОҲЛИК — “ОММАВИЙ МАДАНИЯТ”- НИНГ ЗАРАРЛИ ТАЪСИРИГА ҚАРШИ МУҲИМ ВОСИТА

Бугунги кунда жаҳонда нафақат ҳарбий ва сиёсий, балки маданий ва маънавий етакчилик учун муросасиз кураш кетмоқда. Бу курашда турли ахборот воситаларидан ташқари қатор маданий ва маънавий воситалардан ҳам фойдаланишга ҳаракат қилинмоқда. Ана шундай воситалардан бири — турли урф-одатлар, анъана ва удумлардир. Инсон қалбини, онгу шуурини эгаллашда, уни турли ғоявий қадриятларга ром қилишда турли “замонавий” одатлар, хулқ-атвор намуналари самарали таъсир кўрсатмоқда. Айниқса, уларнинг нишони ҳали ҳаёт тажрибасига етарли даражада эга бўлмаган, бироқ ҳар қандай янгиликни илғаб олишга интилувчан, қизиқувчан бўлган ёшлар бўлиши ташвишланарлидир. Ўзбекистоннинг Биринчи Президенти муҳтарам Ислом Абдуғаниевич Каримов халқимиз маънавий ҳаётида катта ўрин олган ва ҳаётимизнинг ўзига хос дастуруламалига айланишга улгурган “Юксак маънавият — енгилмас куч” китобида бу ҳақда шундай дейди:

➡ 2-бет.

Анвар ҚОДИРОВ,
фалсафа фанлари доктори, “Ижтимоий-гуманитар
фанлар” кафедраси профессори

МАЪНАВИЙ ОГОҲЛИК ~ “ОММАВИЙ МАДАНИЯТ” ЗАРАРЛИ ТАЪСИРИГА ҚАРШИ МУҲИМ ВОСИТА

< Давоми.
Бошланиши 1-бетда.

“Бугунги кунда инсон маънавиятига қарши йўналтирилган, бир қарашда арзимас бўлиб туюладиган кичкина хабар ҳам ахборот оламидаги глобаллашув шиддатидан куч олиб, кўзга кўринмайдиган, лекин зарарини ҳеч нарса билан қоплаб бўлмайдиган улкан зиён етказиши мумкин”.

Агар етарли ва ўз вақтида анланган маънавий огоҳлик бўлмаса, бундай таъсирларнинг зарарли оқибатини ҳеч нарса билан, дарҳақиқат, қоплаб бўлмаслиги аниқ.

Ана шундай зарарли таъсирлардан бири ҳар йили Фарбда ёшлар томонидан 14 февраль куни кенг нишонланадиган “Валентин куни” удуми ва байрамидир. Шу куни ёш йигит-қизлар, талабалар, севишганлар бир-бирларига гуллар, турли совғалар ҳадя қилишади, севгиларини изҳор қилишга кўпчилик қатори имкон топгандай бўлишади. “Валентин куни” – Фарб “оммавий маданияти”нинг кўринишидир.

Бугунги ахборотлашув даврида, интернет тўрининг ёшлар онгини тўла-тўқис қамраб олиб, ҳар оҳангга нағма қилишларини устамонлик билан бошқараётган паллада “оммавий маданият” кўринишидаги “Валентин куни” нишонлаш ҳам аста-секин одат, анъана тусига кириши, шу муқаддас ойда халқимизнинг муҳим маънавий байрами — ҳазрат Алишер Навоий ва Заҳириддин Муҳаммад Бобур таваллуд кунлари байрамига соя тушиши мумкин. 9 февраль Алишер Навоий таваллуд топган куни бўлса, 14 февраль яна бир буюк сиймо — Заҳириддин Муҳаммад Бобур дунёга келган кундир.

Ҳозирги демократиялашаётган, тобора либераллашаётган жамиятда қайси бири муҳим ва ҳаётий, деган савол туғилади. Бундай шароитда таъқиқ ва таъқиб қилиш самарасиздир. Чунки истаса эркин фуқаро ўз удуми ва эътиқодини хуфёна амалга ошириши мумкин. Инсонни маънан қулга айлантириш бу шароитда мушкул иш. Муаммони ҳал қилишга Биринчи Президентимиз Ислон Абдуғаниевич Каримов олға сурган ечим — “Ғояга қарши ғоя, жаҳолатга қарши маърифат” ғояси ўринлидир. Жоҳил инсон-

ни фақат маърифат, илм, замонавий тилда тўғри “маълумот”, “ахборот” воситасида тарбиялаш, тўғри йўлга солиш мумкин. Агар ушбу ишончли ғоя ва кўрсатмага риоя қилмоқчи бўлсак, қуйидаги савол туғилади: “Хўш, Валентин ким? Нима учун у “муқаддас” ва байрам тарзида нишонланади?” “Валентин куни”ни айрим ёшлар у туғилган кун, деб ҳам ўйлашади. Шунинг учун масалага ойдинлик киритиш, “Муқаддас Валентин куни” байрами, уни қандай пайдо бўлгани ва сабаблари ҳақида маълумот бериш санъат ва маданият соҳасининг бўлғуси мутахассислари учун ўринли ва фойдали, деб ўйлайман. Фикримча, бундай маълумот барча учун ҳам фойдадан ҳоли эмас.

Аслида, Валентин риёкор, мутаҳам, қонун-қонидани менсимайдиган, ўз билганидан қолмайдиган тарихий шахс. У эрамизнинг бошида яшаган. Эрамизнинг дастлабки юз йиллигида Қадимги Рим империяси нафақат насронийлик дини, унинг турли йўна-

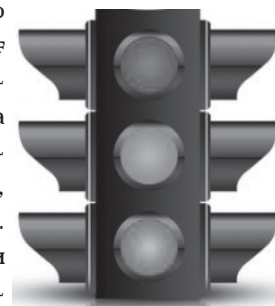
бати билан эмас, балки унинг пинҳона севгиси ва севгилисига ўлими олдидан қолдирган бир парча қоғозга битилган мактуб сабабли нишонлана бошланди. Гап шундаки, Тернадский хибсда сақланаётган қамоқхона назоратчиси епископнинг табибликдан ҳам хабардор эканлигини билиб ноилож туғма кўзи ожиз ягона кизини унинг олдида олиб киради, ундан даволашни илтижо қилади. Таажжубки, мўъжиза юз бериб кўзи ожиз қиз кўра бошлайди ва у ўз халоскорини севиб қолади. Бироқ бу севги қисқа ва бахтсиз, истиқболсиз эди. Епископ Тернадский ўлими олдидан ўз маҳбубасига “Сизнинг Валентинингиз” деган хотира учун қисқа мазмунда мактуб қолдиради. Бу воқеа халқ орасида тарқаб, 14 февраль куни епископ Валентин Тернадский қатл қилинган кун эмас, балки Рим ёшлари томонидан “севишганлар куни” деб нишонлана бошлади. Бу вақт ўтиши билан анъанага айланиб, оммавий байрам мақомига етди. Рим католик черкови Валентинни “авлиё” даражасига кўтарди ва ҳар йили 14 февраль “авлиё Валентин куни” деб кенг нишонлана бошлади. Тез орада Валентин Ромео ёки Мажнун каби ишқ, муҳаббат рамзи, образи каби халқ орасида танилиб кетди. Фарбда бугун ҳам “Валентин куни” нишонланади.

Қиссадан ҳисса шуки, бундан беҳабар ёшлар, айрим талабаларимиз адиб Саид Аҳмад ибораси билан айтганда “нимаики Фарбча бўлса, уни хўрозқанд каби ёнбошлаб ялайверади”, билиб-билмасдан халқимиз маънавиятига батамом бегона бўлган насронийча байрамни нодонларча нишонлайдилар. Бу – ўта кетган ахлоқсизлик ва маънавий қабоҳат кўринишидир. Шу ўринда яна бир бор ёш авлодни маънавий тарбияси долзарб масала эканлиги ҳақида Биринчи Президентимиз Ислон Каримовнинг “Ҳозирги вақтда ахлоқсизликни маданият деб билиш ва аксинча, асл маънавий қадриятларни менсимасдан, эскилик сарқити деб қараш билан боғлиқ ҳолатлар бугунги тараққиётга, инсон ҳаёти, оила муқаддаслиги ва ёшлар тарбиясига катта хавф солмоқда ва кўпчилик бутун жаҳонда бамисоли балоқазодек тарқалиб бораётган бундай хуружларга қарши курашиш нақадар муҳим эканлигини англаб олмақда”, деган пурмаъно сўзларини эслаш кифоя. Маънавий огоҳлик – турли ғоявий ва маънавий хавфлар ва хуружлардан сақланиш учун муҳим қалқон ва қуролдир.

НАВОИЙНИНГ БАШОРАТЛАРИ

< Давоми.
Бошланиши 1-бетда.

Навоийни халқлар дўстлиги ғоясининг улуғ куйчиси десак, адашмаймиз. У турли халқ ва миллат вакиллари самимият билан севади, уларни ҳурмат қилади. Унинг қайси бир асарини олманг, турли халқ вакиллари образига дуч келасиз.

Унда уларнинг дўстлик, биродарлик ғоялари жўшқин ифода этилганини кўрамиз. Унинг “Фарҳод ва Ширин” достонида ҳам халқлар дўстлиги ғояси илгари сурилган. Бу ғоя аниқса, дostonнинг турли миллат вакиллари таалуқли уч ижобий образ — Фарҳод, Ширин ва Шопур образларида ёрқин ифодаланади. Қолаверса, мазкур асарда Фарҳоднинг арман миллатига мансуб, ҳусн ва чиройда тенги йўқ Ширинни сандиқ ичидан чиққан ойинаи жаҳон, яъни кўзгуда кўриб, унга ошиқу—беқарор бўлиб қолиши, айна кунда ойинаи жаҳон (телевизор) орқали, компьютер ва интернет технологиялари воситасида жаҳон янгиликлари, бутун дунёни кўз ўнгимизда кўриб туришлик, эҳтимол Навоий даври башорати бўлса, ажабмас.

Шунингдек, Ҳазрат Навоий ўзининг барча асарлари орқали ўз даврида ёшларга мурожаат қилиб, ибрит (яхудий), юнон, сурё (араб), ҳинд

тилларини ўрганишга даъват этган бўлса, бугун ёшлар олдида ўз она тили — ўзбек тили билан бирга, инглиз, рус ва

бошқа жаҳон тилларини ҳам ўрганиш вазифаси қўйилмоқда.

Бугун дунёда баъзи халқлар, давлатлар ва миллатлар орасида бўлаётган турли можаролар, биродарқушлик урушларининг олдини олиш, халқларни дўстликка чорлаш ғояларини ҳам шоир олдиндан башорат қилгандек туюлади. Зеро, инсонни барча жонзотлар ичида Оллоҳ латиф этиб яратган, шунинг учун бир-биримизни улуғлаб яшашга чорлайди.

Барчасини гарчи латиф айладинг,

Барчадин инсонни шариф айладинг.

Миллати, элатидан қатъи назар, барча инсон дунёда эркин яшаш керак деган ғоя шоир ижодининг асосини ташкил этади.

Алишер Навоий миллатимиз қуёши. Биз яшаб, умргузаронлик қилиб турган оламда Қуёш битта, у бетақдор ва сўнмас бўлгани каби Алишер Навоий ижоди ҳам завоқ билмас Қуёш каби дунё аҳлини ҳамиша баҳраманд қилади. Навоий асарлари ўзбек адабий тили ва миллий адабиётимиз ривожининг асосини белгилаб берибгина қолмай, халқимиз маънавий оламининг шаклланишида муҳим аҳамият касб этади. Ҳазрат Навоий мероси гўёки муаззам уммонга ўхшайди, уни ўрганиш ҳар бир инсонни илҳомлантириб, ақлини теран, фикрини тиниқлаштиради, тафаккурини юксалтиради.

Алишер Навоий ижоди битмас-туганмас хазинадир, унинг сиймоси олдида ҳамиша таъзимдамиз.

Муҳаррам БОЗОРОВА,
“Саҳна ва экран санъати
драматургияси” 2-босқич талабаси.

“А” дан АРМгача (блис-интервью)

“А” бинодан чиқдим. Кутубхонага кетяпман. Хаёлимдан бир фикр кечди: ўз ижоди билан андармон бўлиб юрган талабалардан тўсатдан Навоӣ ва Бобур боболаримиз ҳақида сўраб қолишса қандай жавоб беришар экан? Буни синаб кўрмоқчи бўлдим. “А” бинодан кутубхонагача бўлган оралиқда кўрган кишимдан боболаримиз ҳақида сўрай кетдим. Шундай қилиб, самимий блис-интервью яралди. Буни сизларга ҳам улашдим:

— Алишер Навоӣ ва Бобур газалларининг адабиётдаги ўрни ҳақида нима дея оласиз?

— Алишер Навоӣни газал мулкнинг султони десак, Мирзо Бобурни бемалол рубоӣ мулкнинг султони деб айтишимиз мумкин. (Абдурауф Абдуллаев, маданият-шунослик йўналиши 1-курс магистранти)

— Навоӣ газалларининг оҳангдорлиги сизни ҳайратга солади-ми?

— Албатта, Навоӣнинг барча газалларини ашула қилиш мумкин, муҳими газалдаги сўзларни бузиб ижро этмаслик. (Сардор Шакаров, касб таълими: чолғу ижрочилиги, 1-курс)

— Ҳазрат Навоӣ ва Бобур Мирзосиз ўзбек адабиётини қандай тасаввур қиласиз?

— Агар ўзбек адабиётини бир дарахт деб олсак, унинг бақувват илдизлари Ҳазрат Навоӣ ва Бобур боболаримиздир. Илдизлари мустаҳкам дарахт бақувват бўлади. (Яҳёхон Мўминов, Саҳна ва экран санъати драматургияси йўналиши, 2-курс)

— Бобур газалларининг оҳанги ҳақида фикрингиз қандай?

— Бобур асарларида оҳангдорлик йўқ бўлган бирор мисра ҳам учрамайди. Шунинг учун газаллари эстрада жанрида ҳам куйлаб келинади. (Донаев Мурод, чолғу жамоаларига раҳбарлик йўналиши, 2-курс)

— Мақомларда Навоӣ газалларининг ўрни ҳақида нима дея оласиз?

— Навоӣ бобомиз нафақат адабиёт мухлисари учун, балки мақом мухлисари учун ҳам севимлидир. Бевосита бобомизнинг газалларини ижро этган ҳофизларнинг ҳам савияси баланд бўлади. (Ферузбек Гафоров, халқ ашула ва рақс ансамблларига раҳбарлик бўлими, 2-курс)

— Бобур ҳаётига бағишланган асарлар ҳақида фикрингиз қандай?

— Мактаб пайтида “Юлдузлитунлар” романи асосида спектакль қўйганмиз. Ўшандан буён бу асарни севиб ўқийман. (Мухаррам Содиқова, овоз режиссёрлиги йўналиши, 4-курс)

— Мумтоз ашулалар орасида Навоӣ газали билан ижро этилган қайси ашулаларни севиб тинглайсиз?

— “Қоши ёсинму дейин”, “Қаро кўзим”, “Эй сабо”, “Қўшчинор” каби ашулаларни севиб тинглайман.

(Зикрилло Нормуродов, касб таълими: чолғу ижрочилиги йўналиши, 1-курс)

— Ҳазрат Алишер Навоӣ бобомиз асарлари асосида саҳналаштирилган спектакллар сизга қандай таъсир қилади?

— Рус академик драма театрида “Хамса” асари асосида спектакль қўйилди. Афзал Рафиқовнинг газал ўқиши мени ҳайратга солди. Мумтоз

адабиётга қизиқишим ошди. Шундан кейин газалларни ёд оладиган бўлдим. (Сардор Ҳасанов, драматик театр ва кино актёрлиги йўналиши рус гуруҳи, 1-курс)

Шу билан кутубхонага кирдим. Кўпчилик талабалар Ҳазрат Навоӣ ва Бобур газалларини қўлида кўтариб юрганини кўриб қувондим. Кўз тегмасин...

**Шавкат
ДЎСТМУҲАММАД
суҳбатлашди**

ТАЛАБА ДАСТҲАТИ

Одамлар китоб ўқидан шўхласалар, фикрларидан ҳам шўхлайдилар, деган эди файласуфлардан бири. Адабиёт дарсида юқоридаги гап ҳаёлимга келди. Ўқишувчимиз бирор китоб ўқидиларинми, уни албатта таҳлил қилишлар, ўз фикрларинини билдиришлар, ҳозир айни ҳайратга тулган пайтларини, бунақа фурсат бошқа келмайдиган, дедилар. Яна ҳаёл олиб қолди.

... Абишуривепилик пайтларимизда мактаб ва коллеж дарсликларидан Навоӣ ва Бобур асарларидан парғаларни севиб ўқир, ўқиниш кирсам бу асарларни албатта шўхлик мутолаа қиламан деб қўйишга туғайдим. Қани ўша шўхсоат? Ўйда кетяпман, қўлоғим остида ўзим ўзун қадрли ва устоз деб билган инсоннинг “Бозорга борсанг нафса оласан, пул берсанг сенга қайтим беришадим. Ўмрда-ми? Ўмрда қайтим берилмайди”, деган сўзлари жағрангандек бўлди. Ўғиб тушдим. Мен ҳалиям ухлайётган эканман. “Эртанги кун буғундан, келажак ҳозирдан бошланади!” Демак, мен ҳозир уйғонишим керак. Қўнроқ ўқитим ва фикрлашим зарур.

Қадрли қадрдон, агар ухлайётган бўлсангиз, пезроқ уйғонинг, ўшанг умриниғизга назар солиб, фикр юришинг. Нималарга улгурдингиз? Нимадандир қўлиғизнигиз шўхланганимиз? Ўнда илм олишга шўхланг. Зеро, Мирзо Абдулқодир Бедил айтганидек:

Фикрсиз ақлнигиз занг бўлади,

Илм-ла зовла, инг бўлади.

Ойнадан нибрат ол: бир кун артимасанг,

Ўстидан бир энлик занг бўлади...

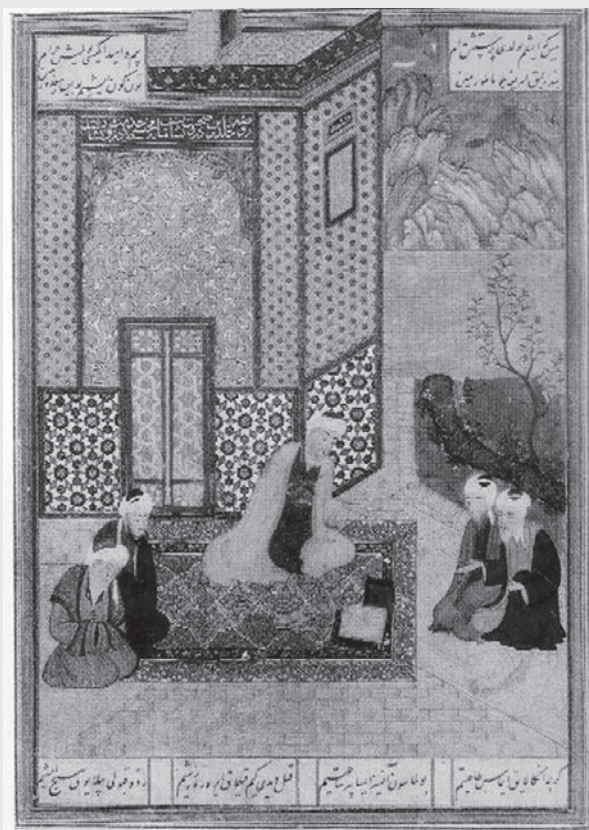
**Муҳиба ИСМАТУЛЛАЕВА,
ЎзДСМИ талабаси**

“ХАМСА” (“ПЯТЕРИЦА”) АЛИШЕРА НАВОИ

Основной поэтический труд Навои - “Хамса” (“Пятерица”). Жанр “Хамса” возник в XII веке, основоположником его явился великий азербайджанский поэт Низами Гянджави (1141-1209). Он объединил в единое произведение пять поэм, пять самостоятельных художественных единиц: “Сокровищница тайн”, “Хосров и Ширин”, “Лейли и Меджнун”, “Семь планет”, “Искандар-наме”. Они различны по событийному содержанию, но объединены идейным содержанием, единым пафосом.

Низами заложил основы традиции создание “Хамса”: первая поэма - морально-дидактическая, вторая, третья и четвертая - любовно-романтическая, а пятая - условная биография А.Македонского, прозванного на Востоке Искандером. Последователями Низами были Амир Хосров Дехлеви и Джами.

Под непосредственным влиянием Джами создает свою “Хамсу” А.Навои. Поэт выра-

зил в ней свой жизненный и творческий опыт художника, мыслителя, политика. В отличие от предшественников он старался приблизить читателя к реальному восприятию мира, привить ему “земной вкус”.

Изучая мастерство предшественников, Навои стремился приблизить свое творение к жизни и ее запросам:

“Преданья эти - плод седых веков
О них писали Низами, Хосров.
Основой взяв, я перестроил их:

Я жизни больше влил в героев их”.

Два с небольшим года (с 1483 по 1485) понадобилось ему, чтобы сотворить это литературное чудо. Рукопись “Хамсы” Навои дошли до нас, есть даже прижизненные экземпляры в Институте востоковедения АН в г.Ташкенте.

**Хамдам ИСМОИЛОВ,
доцент, кандидат
филологических наук**

Зебо Худойбердиева,
“Саҳна ва экран санъати
драматургияси” йўналиши
2-босқич талабаси

БЎЛМАСА

Гул надир, япроқ надир гулбарги хандон бўлмаса,
Дил надир, кўнгил надир осуда осмон бўлмаса?

Айланиб ҳайронадирман кўҳна ишқ бозорида,
Ҳар неки мулки кўнгилдир бунча арзон бўлмаса?

Ишқ ахир тансиқ эрур азоб-у қийноқ билан,
Қайс магар тонгаймиди эътибор, сарсон бўлмаса?

Савдойи ишқ қоматингни эгса элнинг эрмаги,
Ким боқур ул оғочгаким, қадди ларзон бўлмаса?

Айб этмангиз Зебо бугун ишқ учун ёзмиш қўшиқ,
Кўзда ёш маржон-у шеърда фикри маржон бўлмаса.

КУМУШОЙНИНГ АРАВАСИ

Гул-чечаклар сочади ифор
Фасли висол арафасида.
Чайқалганча боради баҳор
Кумушойнинг аравасида.

Ашт даштидан таралар рўё,
Сойлар кумуш нур сепар гўё,
Аравага ой тушганми ё
Кумуш ойнинг аравасида.

Тараддудда йўл қарайди бек
Йўлга пешвоз чиқолмайди лек,
Ўзбекойим, ойимлар ўзбек
Кумушойнинг аравасида.

Чарх уради қалдирғоч пастлаб,
Вижирлайди кўнгилни ғашлаб.
Ҳижрон босар қамчи, йўл бошлаб
Кумушойнинг аравасида.

Зайнабхоним уйғониб саҳар,
Кўз ёш қўшиб тайёрлар заҳар,
Мен ҳам бирга бўлсайдим, агар
Кумушойнинг аравасида.

От ёлга ёпишар эдим,
От йўлга ё тушар эдим,
Опа, қайт, опажон, дердим
Кумушойнинг аравасида.

РЎМОЛ

Бирдан қўлимдан юқиб,
Олиб қочди-ю шамол.
Янги ой ўроғига,
Илиниб қолди рўмол.

Рўмолим кўп аслида,
Кетаверсам бўларди.
Лекин безори шамол,
Қаҳ-қаҳ отиб куларди.

Кетсам агар гувланиб,
Рўмолимни олади.
Ёр йўлга ташласа
Кейин нима бўлади?

Рўмолим кўп аслида
Бу агёрнинг ғовғаси
Шамол гувоҳ бу рўмол
Севгилимнинг совғаси.

Яшнаймай шамолга,
Ё бепарво кетайми?
Таъзирини берсинми,
Рашикчи ёрга айтайми?

Бош чайқайди қари тол
Ўмбалоқ ошар шамол.
Янги ой ўроғида
Хилтираб турар рўмол.

“Юлдузли тунлар” романи атоқли режиссёр Баҳодир Йўлдошевнинг “Дийдор” театр-студиясида ўзгача талқинда, фалсафий мазмунга бой тарзда томошабинлар эътиборига ҳавола қилинди.

Залга кирар экансиз, мунгли куй ва сувнинг оҳиста шилдираб оқаётгани эшитилиб туради. Кўшиқ мазмунини сизни спектакль руҳиятига секин-асталик билан олиб киради. Сувнинг шилдираган овози томошабинларни ҳаёт сувдек оқиб ўтувчи эканлиги ҳақида ўйлантиради. Бутун зал қуроқдан тикилган харитада Бобур яшаган мамлакатларнинг тасвирини кўриши мумкин.

Алишер Узоқов гавдалантирган Бобур образи табиатан дард ила туғилган, хаёллари саркаш, исёнкор руҳиятли шахс бўлиб тасаввурга сингади, унинг ҳар бир хатти-ҳаракатида инсоний изтироб, қайғу-ҳасрат, юрт соғинчи, ҳижрон азоблари шундоққина кўри-ниб туради. Спектакль давомида Бобур тақдирнинг жуда кўп синовларини бошдан кечиради. Шулардан бири Зухробегимнинг хиёлати сабаб Шайбонийхон кутқуларига қарши курашса, ёвуз ҳукмдорнинг қамал вақти опаси Хонзодабегимни ўз никоҳига сўраб нома йўллаши Бобурнинг ўртанган қалбини янада баттар ўртади. Бобур бундай оғир дамда ўз дардларини, аламли кечинмаларини ўз газаллари орқали ифодалайди:

“Юлдузли тунлар” спектакли “Дийдор” саҳнасида

Чархнинг мен кўрмаган жабру
жафоси қолдимую?
Хаста кўнглим чекмаган дарду
балоси қолдимую?!

Спектаклда Бобурнинг ғазал-у, рубойлари, драматик воқеалар билан уйғунлашиб, томошабинга шоирона руҳ эстетик гўзаллик, фалсафий мазмун ва ғоявий теранлик бағишлайди. Бобур қалбида кечаётган зиддиятчи ўйлар — юрт ташвиши шоҳ ва шоир ўртанишларида опасига ва ёрига бўлган муҳаббати, дўстларга бўлган садоқати ва бошқа туйғуларни томошабинга етказишда шеърий мисралар асосий восита бўлиб хизмат қилади.

Шунингдек, спектаклда Хонзодабегимнинг қалб кечинмаларига кенг урғу берилган. У меъмор Фазлиддин маҳфий тарзда чизган суратини томоша қиларкан беихтиёр кўнглида гўзал истаклар уйғонади, бири малика, бири оддий меъмор бўлса-да икки ёшнинг соф ва самимий муҳаббати, нафис суҳбатлари томошабинни ҳаяжонга солади. Актриса Юлдуз Ражабова Хонзодабегимнинг нозик дунёси, аёллик латофатини сўз ва ҳолатлар орқали кўрсатиб, сирли қирраларини кашф этишга ҳаракат қилади. Томошабин Хонзодабегимни жасур укаси учун ҳар нарсасага тайёр ва эканлигини Шайбонийхонга никоҳланишидан аввалги саҳнасида

кўради. Бобур билан бўлувчи видолашув саҳнасида фалакнинг шафқатсизлигига сўзсиз муносабат билдириши, укасининг ўтинчи, фарёдларини жим туриб тинглаши томошанинг авж нуқталарини белгилаб беради.

Бобур Йўлдошев Шайбонийхон образини талқин қиларкан, асосий эътиборини маккор, муғомбир ва золим ҳукмдор характерига қаратиш билан бир қаторда, Шайбонийхоннинг ўз ҳақиқати бор эканлигига эътиборни қаратади. Спектаклда қайсидир маънода Шайбонийхонни оқламоқчи бўлади. Супа марказида турган дунё харитасини таҳлаб, саҳнани тарк этаркан, Шайбонийхон жаҳонда бемақсад, беиз яшагани, ўзи айтмоқчи, “разолатга ботган оламни поклаш учун тангри томонидан юборилган жазо қиличи” эканини айтади.

Роман ва спектакль бўйича Бобурнинг энг яқин дўсти, ҳаммаслаги, сирдоши меъмор Фазлиддин образини актёр Акбархўжа Расулов ижро этди. Гарчи оддий қавмдан бўлса-да, Бобур пинҳоний дардларини, сир-асрорларини айнан меъморга айтади, ундан маслаҳат ва кўмак сўрайди. Ҳақиқий дўстлик мансабу-мартаба, сарҳадучегара билмаслиги, қалби ва ботини яқин инсонлар мудом дўст тутиниши Бобур ва меъмор мулоқотларида ёрқин

акс этади. Шу боисдан Бобур шарафига Буротоғда обида куриб чексиз қувончга тўлган пайтлари бамисоли ўз маблагини сарфлаб, дўстига тўхфа ҳозирлаган кимсадек хурсанд бўлади ва Бобур ҳам бу янгиликни меъмор совғасидек қабул қилади. Бизга маълумки, меъмор Фазлиддин асли тўқима образ. Бироқ бу спектаклда шу қадар чуқур ўрин олганки, ҳақиқатдан ҳам тарихда шундай шахс яшаб ўтгандек таассурот уйғотади.

Спектаклда Назокат Нарзиева, Шаҳзод Эгамбердиев, Хуршида Арабшоева, Феруза Норматова, Жўрабек Арзиев, Улугбек Юнусов, Улугбек Муҳаммадкаримов, Машхур Мухторов, Озод Бекмуродов, Жаҳонгир Маҳкамоллар каби студиянинг ёш актёрлари турли образларда намоён бўлишди. Булардан энг эътиборлиси, Назокат Нарзиева ижросидаги Бобурнинг онаси Қутлуг Нигорхоним сабру бардоши, қатъияти ва матонати билан ажралиб туради. Ҳатто турмуш ўртоғи Умаршайх Мирзонинг ҳалок бўлгани ҳақидаги совуқ хабарни эшитса-да ўзини йўқотмай оғир сукутга чўкиши, тақдир ҳукмига рози бўлиб видолашув сари йўл олиши спектаклнинг эмоционаллигини оширади.

Шаҳноза ҚОБИЛОВА,
Театршунослик йўналиши
2-босқич талабаси.

ТАЛАБАЛИК ЗАНТОРИ ФАСЛИ

Муассис:

Ўзбекистон давлат санъат ва
маданият институти
Бош муҳаррир
Озода БЕКМУРОДОВА

Таҳрир ҳайъати:

Гўзал ХОЛИҚУЛОВА
Ҳамдам ИСМОИЛОВ
Антонино КОШЕЛЕВА
Рашид УСНАТОВ
Нафиса РАИМКҲУЛОВА
Муҳаррам БОЗОРОВА

Масъул котиб

Шавкат Дўстмуҳаммад

Таҳририят манзили: 100025 Тошкент шаҳри М.Улуғбек тумани, Ялонғоч мавзеси, 127 А уй
Тел.: +99890 374-24-25;
+99871 230-28-13
www.dsml.uz; dsml_info@olam.uz

Газета ҳар ойнинг охири ҳафтасида «NISO POLIGRAF» МЧЖ босмахонасида чоп этилади.
Манзил: Ўрта Чирчиқ тумани, Оқ ота ҚФЙ, Машғал маҳалласи, Марказ — 1.

Газета Тошкент шаҳар Матбуот ва ахборот бошқармасида № 02-00166 рақами билан
2012 йил 19 декабрда рўйхатга олинган.

Газета институтнинг таҳририят ва нашриёт бўлимида тайёрланди. Ўлчами — А3, ҳажми — 2 босма табоқ.
Нусхаси — 1400 дон. Баҳоси келишилган нархда.
Чоп этишга 27.01.2017 да топширилди.